

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Aan de LWAOW, STIMON en PAN

> Retouradres Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon

drs. Andrea Klomp
T +31653803578
F (033)4217799
a.klomp@cultureelerfgoed.nl

Onze referentie

1496940

Datum 13 februari 2024
Betreft Registratie Waterbodenvondsten in PAN

Geachte vrijwilligers in de onderwaterarcheologie,

Sinds enkele jaren is het mogelijk om ook waterbodenvondsten in de PAN-database te registreren. PAN (Portable Antiquities of the Netherlands) heeft als doel om informatie over archeologische vondsten die door vrijwilligers zijn gedaan beschikbaar te maken voor wetenschap, erfgoedonderzoek, musea en andere geïnteresseerden. De vondsten worden zo veel mogelijk door archeologische specialisten gedetermineerd. Het registreren van vondsten biedt de vrijwilligers inzicht in de eigen verzameling en ontsluit de vondsten voor wetenschap en publiek. Momenteel zijn er een kleine 3500 waterbodenvondsten geregistreerd.

De vrijwilligers in de onderwaterarcheologie en de PAN-organisatie hebben aan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (hierna: RCE) gevraagd om duidelijkheid te geven over de juridische status van de archeologische waterbodenvondsten die de vrijwilligers in hun collecties hebben. Onduidelijkheid over eigenaarschap en de zorg dat vondsten moeten worden afgestaan, kunnen er namelijk toe leiden dat vrijwilligers terughoudend zijn met het registreren van hun collecties.

In deze brief wordt aangegeven hoe de RCE zich zal opstellen ten aanzien van archeologische waterbodenvondsten die in PAN worden gemeld. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen archeologische waterbodenvondsten die voor 1 juli 2016 (onder de Monumentenwet 1988) en waterbodenvondsten die na 1 juli 2016 (onder de Erfgoedwet) zijn gedaan. Dit standpunt van de RCE is afgestemd met de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed. Provincies en gemeenten kunnen een afwijkend standpunt innemen.

I. Vondsten die gedaan zijn onder de Monumentenwet 1988 (vóór 1 juli 2016)

Voor vondsten van waterbodems die zijn gedaan vóór 1 juli 2016, zijn de rechtmatigheid en eigendoms kwestie vaak niet helder. Dat komt omdat het lang niet altijd duidelijk is of er verstoring van de waterbodem heeft plaatsgevonden (wat een voorwaarde was om van opgraven te kunnen spreken onder de Monumentenwet 1988) en zo ja, waar dit dan is gebeurd.

Bovendien zijn eventuele strafbare feiten, zoals het opgraven zonder vergunning, inmiddels vaak verjaard.

Het is echter wel belangrijk dat deze archeologische waterbodenvondsten geregistreerd worden, zodat hun informatiewaarde beschikbaar komt en blijft. Dit alles is voor de RCE reden om **geen** juridische stappen te overwegen naar aanleiding van de registratie van deze vondsten in PAN, voor zover eigendom van de staat en bij het vermoeden van illegaal opgraven. In het geval van bijzondere vondsten of vondstcomplexen kan wel aan de vrijwilligers worden gevraagd om deze vondsten tijdelijk af te staan voor wetenschappelijk onderzoek of aan een museum.

Als de archeologische vondsten in gemeentelijk ingedeeld gebied zijn gedaan (zoals bijvoorbeeld de Waddenzee), is het mede aan de provincie als mogelijke eigenaar van de vondsten (en in sommige gevallen de gemeente) om hier een standpunt over in te nemen.

II. Vondsten die gedaan zijn onder de Erfgoedwet

De vondsten die vanaf 1 juli 2016 zijn gedaan, vallen onder het regime van de Erfgoedwet. In de Erfgoedwet is het verboden om zonder certificaat archeologische vondsten van de waterbodem mee te nemen. Daarom zijn archeologische vondsten die vanaf deze datum onder water zijn gedaan, vrijwel altijd vondsten uit opgravingen. Als archeologische vondsten uit de territoriale zee komen is de staat eigenaar. Als ze uit de wateren in gemeentelijk ingedeeld gebied zijn meegenomen, is de provincie (en in sommige gevallen de gemeente) eigenaar. De vondsten moeten ter deponering worden aangeboden bij het desbetreffende archeologische depot, tenzij met de eigenaar andere afspraken zijn gemaakt. De Inspectie, de RCE en de Kustwacht zien erop toe dat gehandeld wordt volgens de Erfgoedwet.

III. Uitzonderingen op de eigendomssituatie

Hierboven is uitgelegd hoe door de RCE met de (eigendoms)bepalingen uit de Monumentenwet 1988 en de Erfgoedwet zal worden omgegaan. Er zijn echter een paar situaties waarin de eigendomssituatie anders ligt, hetgeen tot gevolg kan hebben dat een (in PAN gemelde) vondst gedaan vóór 1 juli 2016 (inwerkingtreding Erfgoedwet) toch moet worden teruggegeven.

Deze situaties zijn:

- De (rechtsopvolger) van de eigenaar van een wrak, bijvoorbeeld een verzekeringsmaatschappij of een andere staat, meldt zich. Deze kan een eigendomsclaim leggen op een vondst. Ook de Nederlandse Staat kan als eigenaar van VOC, WIC en Admiraliteitsschepen eigendomsrechten claimen en doet dit om bijvoorbeeld verstoring, vernietiging of verkoop van dit cultureel erfgoed te voorkomen.

- Oorlogsschepen blijven na het zinken eigendom van de desbetreffende vlaggenstaat en vallen onder diens soevereiniteit. Als een archeologische vondst afkomstig van een oorlogswrak wordt gemeld, bijvoorbeeld door registratie van de vondst in PAN, zal de RCE de desbetreffende vlaggenstaat informeren en medewerking verlenen aan een eventueel teruggaveverzoek.

Ten slotte

Momenteel wordt er gewerkt aan een wijziging van het *Besluit Erfgoedwet archeologie*, en aan een op dat besluit gebaseerde ministeriële regeling, waarmee vrijwilligers in de onderwaterarcheologie een ontheffing kunnen aanvragen voor kleine archeologische onderzoeken onder water. Het gaat dan bijvoorbeeld om het nemen van een houtmonster of een gidsartefact ter identificatie van een wrak. Deze regeling zal naar verwachting in 2024 in werking treden.

Vondsten die met een ontheffing zijn gedaan worden geen eigendom van de vrijwilligers, maar moeten aan een archeologisch depot van de provincie (en in sommige gevallen de gemeente of het Nationaal Scheepsarcheologisch Depot) ter deponering worden aangeboden. Daarbij bestaat wel de mogelijkheid om afspraken met de eigenaar te maken over een eventuele bruikleen.

In de hoop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed,

Arjan de Zeeuw
directeur Kennis en Advies